

[https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-32\(61\)-125-138](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-32(61)-125-138)

УДК 373.011.3-051:159.923.2

Петрунько Ольга Володимирівна,

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри психології

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК».

Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9023-5265>

OlgaPV@krok.edu.ua

Даценко Тетяна Олександрівна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри інтеграції та трансформації шкільної освіти

ННІ «Академія вчительства»

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Харків, Україна.

<https://orcid.org/0000-0001-5494-9834>

t.datsenko@karazin.ua

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УВІДПОВІДНЕННЯ СЕБЕ ЗІ СВІТОМ

Анотація. У статті висвітлюється феномен ідентичності особистості як високофункціональний психологічний механізм увідповіднення себе зі Світом, який функціонує на засадах реляційної взаємодії, тобто перманентного обміну і постійних зворотних зв'язків між людиною і Світом. Проаналізовано суть цієї взаємодії, що полягає в трансляції людиною у Світ своїх запитів на комунікацію з ним, які репрезентують особливості її внутрішнього, індивідуально-психологічного світу та сформовану систему ідентичностей – систему уявлень про себе, про Світ у його різноманітті та про способи ефективної взаємодії з ним. Звернено увагу на те, що у відповідь на ці запити Світ або виконує їх (і тоді людина робить висновок про відповідність її уявлень та ідентичностей), або ж у певний спосіб транслює свою відмову (що спонукає людину до коригування наявних механізмів увідповіднення). Визначено, що ідентичність як механізм взаємодії людини з різними сферами Світу є динамічним психологічним утворенням, яке перебуває в процесі постійного формування й удосконалення під взаємовпливом особистісних і ситуаційних чинників. Саме під таким кутом зору розглянуто професійну ідентичність учителя, яка виступає інтегральним показником його особистої професійної компетентності. Зазначено, що вона

характеризує його як представника педагогічної професії і, з одного боку, має виразну індивідуально-психологічну специфіку, а з іншого – характеризує вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, надаючи цій ідентичності соціального змісту. Акцентовано увагу на функції механізму увідповіднення себе із виконуваною педагогічною діяльністю, оцінки її успішності та рівня задоволення нею, яку виконує професійна ідентичність. Наголошено на тому, що професійна ідентичність – це динамічний процес, який реалізується через взаємозв'язки між учителем як суб'єктом професійної взаємодії (з його унікальним внутрішнім світом), іншими учасниками педагогічної взаємодії (керівництвом, колегами, учнями) та контекстуальними умовами здійснення професійної діяльності. Підкреслено, що вдосконалення вже існуючих чи формування нових професійних ідентичностей є шляхом до саморозвитку й самоактуалізації в межах професії, а заперечення цієї стратегії веде до професійного вигорання, внутрішніх конфліктів та невротизації.

Ключові слова: ідентичність; професійна ідентичність; ідентичність учителя; система ідентичностей; самоактуалізація.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. У сучасному освітньому дискурсі зростає інтерес до вивчення професійної ідентичності педагога як ключового чинника, що впливає на ефективність його професійної діяльності, задоволення від своєї праці, стійкість до професійного вигорання тощо. У контексті глобальних викликів та освітніх реформ питання психологічного підґрунтя становлення професійної ідентичності педагога набуває особливої актуальності. Формування та підтримання професійної ідентичності вчителя дедалі більше розглядається не тільки як індивідуальний процес адаптації до професійної ролі, а як психологічний механізм активної взаємодії зі світом соціальних очікувань і викликів. У цій взаємодії ідентичність постає як динамічне утворення, що забезпечує смислову цілісність особистості в умовах складної та змінної професійної дійсності.

Незважаючи на розмаїття наявних наукових підходів, недостатньо дослідженим залишається глибинний аналіз механізмів взаємодії особистісних та контекстуальних детермінант у формуванні ідентичності педагога в умовах сучасного – стресогенного, непрогнозованого, турбулентного – соціального середовища в усіх його сферах, зокрема і у сфері освіти, і на всіх рівнях його вияву. Сучасні дослідники акцентують увагу на непрогнозованості та

турбулентності процесів набуття людьми нових ідентичностей, розширення їх спектру та прискорення цих процесів в екстремальних і психотравмівних умовах в усіх сферах особистого та соціального життя [1]. Тому актуальним є аналіз психосоціальних чинників, які визначають сталість або фрагментарність професійної ідентичності особистості, зокрема й у педагогічній діяльності, та пошук психологічних засобів її підтримки у контексті вимушеної негативної трансформації сучасної соціальної реальності.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Наукові праці Е. Еріксона [2], А. Маслоу [3], К. Роджерса [4], Е. Шострома [5] та інших відомих психологів-гуманістів наголошують на ролі ідентичності як ключового чинника розвитку особистості та її здатності до самоактуалізації. Сучасними дослідниками відзначається, що формування ідентичності як базового інтегрального психологічного утворення у системі «особистість» є результатом складного динамічного процесу, який триває впродовж усього свідомого життя людини під впливом великої кількості внутрішніх і зовнішніх чинників, специфічних для тієї чи тієї сфери її буття, насамперед сфери професійної діяльності. На цьому, зокрема, наголошує відома українська дослідниця Т. Титаренко [6].

Отже, професійна ідентичність представників різних професій, зокрема й учителя, є інтегральним феноменом, формування якого відбувається внаслідок взаємовпливу низки психологічних і соціальних чинників, необхідних для успішної професійної діяльності будь-якого фахівця. Аналіз наукових публікацій засвідчує, що в контексті вчительської професії такими чинниками виступають: мотивація до виконуваної діяльності, рефлексія щодо її успішності; соціальні очікування; особливості актуального професійного середовища; професійне «Я» учителя, сформоване в результаті взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу тощо [7], [8], [9], [10].

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті: запропонувати новий погляд на соціально-психологічну сутність професійної ідентичності вчителя як невпинний процес удосконалення системи його ідентичностей під впливом чинників постійно змінюваного соціального і професійного середовища.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

1) проаналізувати професійну ідентичність як психологічний механізм постійного увідповіднення себе зі світом обраної професії;

2) обґрунтувати значення реляційних взаємозв'язків між особистісними та соціальними детермінантами – як обов'язкової умови розвитку й удосконалення професійної ідентичності вчителя;

3) обґрунтувати провідну роль у формуванні професійної ідентичності вчителя психологічних і соціальних чинників професійного середовища та якості професійної взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Теоретико-методологічні основи дослідження склали: 1) провідні положення гуманістичної психології щодо ідентичності особистості як інтегрального показника особистісної зрілості людини та чинника її особистісного і професійного розвитку, саморозвитку, самовдосконалення і самоактуалізації [2], [3], [4], [5]; 2) базові положення реляційного підходу щодо важливості соціальних реляцій у формуванні особистості як суб'єкта соціальної, зокрема і професійної, взаємодії та ефективного учасника цієї взаємодії [11]. Положення гуманістичного підходу уможливають здійснення структурно-функціонального аналізу феноменів внутрішнього світу особистості та розуміння особливостей і перспектив її розвитку. За структурно-функціонального аналізу будь-який психологічний феномен можна розглядати як такий, що має певну структурну конфігурацію, яка, з одного боку, визначається особливостями взаємодії із системою більш високого порядку, а з другого боку – як відносно автономний у взаємодії з середовищем і самостійний елемент системи (наразі йдеться про феномен ідентичності). Разом із цим, завдяки реляційному підходу, який базується на ідеї, що об'єкти та явища слід розглядати не ізольовано, а в усій можливій множині взаємозв'язків і взаємодій між ними, можна прогнозувати вплив цих взаємозв'язків на учасників чи інші складові процесу (наразі йдеться про чинники і процес формування ідентичності).

У контексті запропонованого дослідження обрані підходи виступають теоретичним і методологічним підґрунтям для аналізу детермінант професійної ідентичності в умовах суспільної нестабільності. Вони дозволяють розглядати професійну ідентичність як динамічний конструкт, чутливий до змін у соціальному та професійному середовищі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Методами виконаного теоретичного дослідження є: 1) структурно-функціональний аналіз даних щодо досліджуваних феноменів ідентичності та професійної ідентичності, отриманих у результаті вивчення фахової літератури; 2) аналіз соціальних реляцій між особистісними характеристиками

суб'єктів педагогічної взаємодії та особливостями професійних середовищ і професійної комунікації в цих середовищах, отриманих при вивченні спеціальної літератури та здобутих у результаті власного професійного і дослідницького досвіду та наукової рефлексії стосовно цього досвіду.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Ідентичність є одним з базових понять у різних сферах психологічних знань, і не тільки в науках про особистість, а й у науках про поведінку людини в соціумі. Це поняття репрезентує, як людина усвідомлює і сприймає: 1) саму себе (свої інтереси, мотиви й цінності, смисложиттєві орієнтації тощо); 2) Світ навколо себе (його соціокультурні й інші особливості, пропоновані ним соціальні статуси і ролі та відповідні норми, правила, санкції); 3) свої реляції зі Світом та свої роль і місце в ньому. Отже, ідентичність охоплює як внутрішні процеси і явища, притаманні особистості, так і зовнішні, передусім соціокультурні аспекти її буття. Саме вони визначають, як людина осмислює себе в контексті соціуму і соціальних зв'язків (соціальних реляцій), а також формують її суб'єктність як провідну характеристику учасника соціальної взаємодії. Тож ідентичність – це феномен не так індивідуально-психологічний (як традиційно прийнято вважати), як і насамперед соціальний (як це вважається в сучасних науках про поведінку): з початком появи та становлення ідентичності розпочинаються становлення і розвиток особистості як суб'єкта власного життя, а це категорія не так особистісна, як соціальна [1].

У межах гуманістичної психології, зокрема у праці А. Маслоу, простежується зв'язок між цілісним «Я» і здатністю до самоактуалізації. Його опис самоактуалізованої особистості містить ознаки, що корелюють із поняттям ідентичності, зокрема усвідомлення власної унікальності, відповідність дій внутрішнім цінностям, автентичність, цілісність особистості. За А. Маслоу, лише особа, яка досягла внутрішньої узгодженості та задовольнила свої базові та психологічні потреби, здатна повною мірою реалізувати свій потенціал [3]. У такому розумінні, сформована ідентичність є психологічною основою для особистісного розвитку та зростання.

Подібного погляду дотримувався і Е. Шостром, який розглядав самоактуалізацію як етичний ідеал, що передбачає глибоке пізнання себе, прийняття своїх внутрішніх цінностей і прагнення до особистісної цілісності. Концепція самоактуалізації Е. Шострома передбачає свідоме прийняття себе як умову гармонійного розвитку, що вказує на тісний зв'язок між формуванням ідентичності та досягненням вищого рівня психологічної зрілості [5].

Натомість К. Роджерс стверджував, що людина може проходити через самореалізацію й самоактуалізацію, не маючи уявлення про ідентичність. Він підкреслював, що особистісний розвиток відбувається через процес постійного становлення, де важливішими за стабу ідентичність є відкритість до досвіду та прийняття себе. За К. Роджерсом, самореалізація пов'язана з рухом до більшої цілісності та узгодженості «Я», а не з жорстко закріпленим образом себе. Тому людина може перебувати у процесі саморозкриття навіть тоді, коли її ідентичність лишається розпливчастою або не остаточно сформованою [4].

Згідно з Е. Еріксоном, ідентичність не є фіксованим утворенням, вона перманентно формується через взаємодію внутрішніх прагнень особистості та зовнішніх (соціальних) вимог до неї і є результатом процесу, який складається з постійних зусиль та виборів. На думку Е. Еріксона, формування ідентичності є центральною психосоціальною кризою юності, але її актуальність зберігається протягом усього життєвого циклу. Ідентичність виступає інтегративним компонентом «Я», що дозволяє особистості зберігати почуття тотожності у мінливих життєвих обставинах [2].

Такі опозиційні погляди були висловлені представниками однієї й тієї самої психологічної школи – гуманістичної психології, і це зумовлює необхідність їх більш глибокого аналізу. Так, за Е. Еріксоном, переживання ідентичності має три ключові ознаки: 1) відчуття внутрішньої тотожності та інтегрованості у часі (власні дії в минулому, досвід теперішнього й очікування майбутнього осмислюються як взаємопов'язані, що формує цілісне сприйняття особистісного розвитку); 2) відчуття внутрішньої цілісності та самоприйняття, яке зберігається незалежно від соціального чи просторового контексту (людина відчуває себе ідентичною самій собі незалежно від зовнішніх обставин, а власні дії інтерпретує як внутрішньо вмотивовані); 3) ідентичність підтримується через стосунки зі значущими іншими (міжособистісні зв'язки та соціальні ролі допомагають людині підтримувати та розвивати відчуття ідентичності) [1], [2].

Сучасне людство існує в епоху катарсичних змін, множинних інтелектів та ідентичностей, що потребує перегляду традиційних уявлень про соціальний устрій, соціальні ролі, сталі ідентичності тощо. У цьому контексті варто враховувати, що ідентичність сьогодні часто є більш гнучким і динамічним конструктом, а не сталим і незмінним ядром особистості. Зростає значення здатності особистості адаптуватися до змін, інтегрувати різні прояви свого «Я» та зберігати внутрішню узгодженість попри мінливість зовнішніх умов. Такий підхід розширює розуміння ідентичності, розглядаючи її не як стабільну основу для самореалізації, а як процес безперервного становлення і розвитку у взаємодії з оточенням.

Більшість визначень ідентичності не вичерпуються акцентами на тих чи тих відносно сталих ознаках та описах особистості, що характеризують її тут і тепер. Ці описи є лише закономірним результатом складного динамічного процесу формування ідентичності, який відбувається впродовж усього життя людини в результаті дії та взаємовпливу численних факторів (як зовнішніх, так і внутрішніх), і має здатність змінюватися залежно від індивідуально-психологічних особливостей людини, її життєвого досвіду, соціокультурного й іншого контекстів, а також реальних обставин її життя. Комплексний процес взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників, які повсякчас змінюються, дає підстави говорити про ідентичність як про відкриту та мобільну систему, яка постійно адаптується до нових умов. Отже, ідентичність – це не стаłe психологічне утворення у психічній структурі особистості, а результат її невинного розвитку та саморозвитку в Світі, який, своєю чергою, також перебуває у стані постійного і невинного розвитку. Цей процес проходить певні етапи свого розвитку і значно більше залежить від змін у навколишньому середовищі (соціально-економічних, соціокультурних тощо), ніж від внутрішніх психічних змін самої людини. І це, по суті, беззаперечно, адже людина, як відомо, є і приречена бути істотою соціальною.

На відміну від актуальної ідентичності (того, як людина усвідомлює себе в конкретний момент свого життя, з огляду на поточні переживання, соціальні ролі та обставини) чи, наприклад, ретроспективної ідентичності (як здатності конструктивно переглядати свій досвід, критично оцінювати минулі життєві вибори та їх вплив на оцінку нинішнього стану свого життя) або ідентичності проспективної (яка відкриває можливості для проєктування майбутнього і перспектив власного розвитку), професійна ідентичність – як інтегральний показник професійного розвитку особистості, що визначає її характеристики саме як суб'єкта певної праці, – має вочевидь виражену соціальну конотацію.

Професійна ідентичність працівників освітньої сфери має свої специфічні характеристики, пов'язані з особливостями професій в системі «людина – людина», до яких належать педагогічні професії. Професія педагога потребує щоденної самооцінки, аналізу та адекватної оцінки своєї професійної компетентності та результатів діяльності, що можливе в процесі саморефлексії з цього приводу. Дослідження в галузі психології освіти вказують на те, що здатність до свідомого рефлексивного аналізу власного професійного досвіду є фундаментальною для підтримання сталості та гнучкості професійної ідентичності педагога в умовах постійних змін освітнього середовища. Саморефлексія, як зазначає В. Ляуданске, є важливою у формуванні професійної ідентичності педагога, оскільки

дозволяє інтегрувати досвід, усвідомити професійні цінності та визначити своє місце в системі професійних взаємин [12].

Водночас, як підкреслює О. Петрунько, у межах реляційного підходу існує поняття інтерсуб'єктності, яке означає, що особистість формується через постійний обмін емоціями та смислами з іншими людьми [11]. У цьому контексті ключовим джерелом постійної інформації про власне «Я» є дані суб'єктивно інтерпретованих учителем зворотних зв'язків, які він регулярно отримує від інших учасників освітнього процесу (керівництва, колег, учнів). Така інформація є доволі серйозним навантаженням на психіку і свідомість учителя. Критичне перевершення її негативного емоційно-оцінного потенціалу може призвести до внутрішньоособистісних конфліктів і навіть до професійного вигорання. До того ж кризові обставини (зміна умов праці, ризик втрати не лише роботи, а й життя) створили нові виклики для педагогів, похитнули їхню впевненість у власному професійному самовизначенні, професійній спроможності, істотно вплинули на їх професійне натхнення та мотивацію до роботи. Однак при цьому від учителя традиційно очікуються, зокрема і ним самим, належний рівень психологічної компетентності й стресостійкості, високі показники емоційно-вольової саморегуляції, адаптивність, толерантність до невизначеності та змін, високий індекс соціального оптимізму тощо [13].

У сучасних екстремальних умовах буття професійна ідентичність фахівців гуманітарних професій (де головними є стосунки «людина – людина»), а отже й учителів, набуває нових значень і форм. Заклади освіти є важливим елементом соціальної та соціокультурної стабільності суспільства, тому вчительство стикається не лише з професійними викликами, а й зі значним когнітивним та емоційним навантаженням. Дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності в цих умовах є актуальним для розуміння змін, що відбуваються у професійній самосвідомості вчителів та вироблення стратегій їх соціально-психологічної підтримки. Ключовими напрямками такої підтримки можуть бути цілеспрямована робота щодо розвитку психологічної стійкості, когнітивних та емоційно-вольових механізмів адаптації до динамічних змін професійного середовища, стабілізація професійного самовизначення та мотивації, а також створення сприятливих умов для рефлексивного осмислення власного досвіду, що у комплексі забезпечить збереження ефективності професійної діяльності та процесу формування зрілої професійної ідентичності в умовах нестабільності та суспільних трансформацій.

Так, формування зрілої системи ідентичностей особистості виступає фундаментом для глибшого усвідомлення власних цінностей та цінностей

інших учасників взаємодії, що є запорукою збереження внутрішньої цілісності й гармонійного функціонування у професійному середовищі. Особистість зі зрілою системою ідентичностей не лише усвідомлює власні цінності й цінності інших учасників соціальної взаємодії, а й живе згідно з цими цінностями, зберігаючи внутрішню цілісність. За Е. Еріксоном, зріла ідентичність дає людині змогу бути відкритою до нового досвіду та легше проходити кризи [2]. Особи зі зрілою ідентичністю чітко усвідомлюють, хто вони, легше адаптуються до змін та знаходять новий сенс у складних ситуаціях. Вони не бояться виходити за межі звичного, мають більше можливостей для самореалізації в різних життєвих і професійних сферах. Такі особи вільні від внутрішніх конфліктів і здатні досягати внутрішньої гармонії, що є важливою умовою самоактуалізації. Зріла ідентичність сприяє постановці людиною адекватних, реалістичних цілей, відповідних до своїх цінностей, і сприяє руху до них з відчуттям задоволення та внутрішнього балансу. Особи зі зрілою ідентичністю обирають професію не тільки за матеріальними критеріями, а й з огляду на можливість творчої самореалізації або принесення користі для інших людей, для свого суспільства.

Глибоке усвідомлення власної ідентичності спонукає людину рухатися в напрямку до реалізації свого професійного потенціалу, поєднуючи внутрішні прагнення із зовнішньою активністю, знаходячи гармонію між собою, референтним оточенням і зовнішнім світом у цілому. При цьому варто зазначити, що все це можливе в разі доступу до екологічного професійного середовища, належної соціальної та психологічної підтримки референтного оточення. Особливо актуальним це є в періоди кризи ідентичності, яка знаменується кардинальними змінами життєвих цілей, пріоритетів, цінностей. Негативна оцінка власних досягнень та виконуваних соціальних ролей може призвести до зниження самооцінки, труднощі на роботі можуть перекривати задоволення від особистого життя тощо. Неузгодженість і конфлікти в системі ідентичностей можуть негативно вплинути на рівень задоволеності професією та професійною діяльністю. Такі конфлікти породжують внутрішній дисонанс, що перешкоджає ефективному самовизначенню, концентрації на особистісно значущих цілях та самоактуалізації. У цих випадках необхідна підтримка значимого соціального оточення та конструктивна рефлексія з приводу власної ідентичності під керівництвом фахового психолога.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

На відміну від традиційних уявлень про ідентичність як досить сталий психологічний конструкт у системі «особистість», сучасні дослідники дедалі більше розглядають цей феномен як динамічний і перманентний процес, що відбувається через постійні реляції між внутрішніми (особистісними) та зовнішніми (соціальними, контекстуальними) чинниками, і результатом якого є сформована система множинних ідентичностей. Однак ця система не є сталою й застиглою – вона повсякчас перебуває в процесі корекції й удосконалення, і запити на це вдосконалення постійно надходять як від особистості до Світу, так і навпаки. Отже, формування системи ідентичностей є перманентним процесом соціальних реляцій між людиною і соціумом, внаслідок якого трансформуються наявні ідентичності та утворюються нові у відповідь на актуальні запити людини і соціуму.

Професійна ідентичність представників різних професій, зокрема й учителів, є інтегральним показником відповідності фахівця обраній професії. Його формування відбувається внаслідок взаємовпливу психологічних і соціальних чинників, актуальних для успішної професійної діяльності фахівця в конкретній професійній сфері, де він є суб'єктом відповідної професійної діяльності. Особливість цих чинників полягає в тому, що їх актуальність залежить не тільки і не так від вибору вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, як від вимог професійного оточення (керівництва, колег, учнів, інших суб'єктів педагогічного процесу), які неможливо відхилити або ігнорувати. До цих чинників, зокрема, належать висока мотивація до педагогічної діяльності, постійна рефлексія щодо її успішності, врахування соціальних очікувань та особливостей актуального професійного середовища, зріле професійне «Я» вчителя, сформоване в результаті професійної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Подальші дослідження можуть зосередитися на вивченні специфіки формування ідентичності педагога в різних культурних та освітніх контекстах, а також на розробленні інтервенцій, спрямованих на оптимізацію цього процесу. Актуальним є також аналіз взаємозв'язку між рівнем сформованості професійної ідентичності вчителя та його здатністю до психологічної саморегуляції в умовах невизначеності. Крім того, варто поглиблено дослідити роль рефлексивних практик як ресурсу підтримки професійної ідентичності в умовах постійних трансформацій у сфері освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] О. Петрунько, «Утворення нових ідентичностей в процесі адаптації особистості до травмивних подій життя», *Вчені записки Університету «КРОК»*, № 4(72), с. 165–174, 2023. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2023-72-165-174>
- [2] E. H. Erikson, *Identity: Youth and Crisis*. New York, USA : W. W. Norton & Company, 1968.
- [3] A. H. Maslow, *Motivation and Personality*. New York, NY, USA : Harper and Row, 1954.
- [4] C. Rogers, *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Boston : Houghton Mifflin, 1961. [Online]. Available: <https://is.gd/3BBUac>
Application date: January 05, 2025.
- [5] E. L. Shostrom, «Self-Actualization: A Scientific Ethic», *The Counseling Psychologist*, vol. 4, is. 2, pp. 29–35, 1973.
<https://doi.org/10.1177/001100007300400211>
- [6] Т. М. Титаренко, *Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності*. Київ, Україна : Либідь, 2003. ISBN 996-06-0280-4.
- [7] E. T. Canrinus, M. Helms-Lorenz, D. Beijaard, J. Buitink, & A. Hofman, «Self-efficacy, job satisfaction, motivation and commitment: Exploring the relationships between indicators of teachers' professional identity», *European Journal of Psychology of Education*, vol. 27, pp. 115–132, 2012.
<https://doi.org/10.1007/s10212-011-0069-2>
- [8] M. C. Pennington, & J. C. Richards, «Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors», *RELC Journal*, vol. 47, is. 1, pp. 5–23, 2016. <https://doi.org/10.1177/0033688216631219>
- [9] J. Sachs, «Teacher professional identity: Competing discourses, competing outcomes», *Journal of Education Policy*, vol. 16, is. 2, pp. 149–161, 2001.
<https://doi.org/10.1080/02680930116819>
- [10] C. Beauchamp, & L. Thomas, «Understanding teacher identity: An overview of issues in the literature and implications for teacher education», *Cambridge Journal of Education*, vol. 39, is. 2, pp. 175–189, 2009.
<https://doi.org/10.1080/03057640902902252>
- [11] О. Петрунько, «Реляційний підхід як перспективний напрямок дослідження та корекції перфекційної мотивації», *Вчені записки Університету «КРОК»*, № 1(77), с. 432–440, 2025.
<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-77-432-440>
- [12] V. Liaudanske, «Self-reflection as a tool of professional identity formation of future pedagogues», *Humanities Studies*, vol. 9(86), pp. 91–100, 2021.
<https://doi.org/10.26661/hst-2021-9-86-10>

- [13] Т. Даценко, «Психологічна компетентність учителів у контексті нового професійного стандарту: виклики та можливості розвитку», *Вчені записки Університету «КРОК»*, № 4(76), С. 345–350, 2024.
<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-76-345-350>

Матеріал надійшов до редакції 01.04.2025 р.

TEACHER'S PROFESSIONAL IDENTITY AS A PSYCHOLOGICAL MECHANISM FOR ALIGNING THE SELF WITH THE WORLD

Olha Petrunko,

Doctor of Psychological Sciences, Senior Research Fellow,
Professor at the Department of Psychology,
KROK University.
Kyiv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-9023-5265>
OlgaPV@krok.edu.ua

Tetiana Datsenko,

PhD (in Psychology), Associate Professor of
the Department of Integration and Transformation of School Education,
ERI «Teachers' Academy»,
V. N. Karazin Kharkiv National University.
Kharkiv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-5494-9834>
t.datsenko@karazin.ua

Abstract. The article addresses the phenomenon of personal identity as a highly functional psychological mechanism for aligning the self with the world, which operates on the principles of relational interaction, understood as a permanent exchange and continuous feedback loops between the individual and the world. The essence of this interaction is analyzed as the individual's projection of communication requests onto the world, which represent the features of their internal, individual-psychological world and a formed system of identities, that is, a system of representations about the self, the world in its diversity, and ways of effective interaction with it. Attention is drawn to the fact that in response to these requests the world either fulfills them, leading the individual to conclude the correspondence of their representations and identities, or in some way conveys refusal, prompting the individual to adjust existing mechanisms of alignment. It is established that identity, as a mechanism of human interaction with various spheres of the world, is a

dynamic psychological construct constantly shaped and refined under the influence of personal and situational factors. From this perspective professional identity of the teacher is considered, which acts as an integral indicator of their personal professional competence. It is noted that professional identity characterizes the teacher both as a representative of the pedagogical profession, with a distinct individual-psychological specificity, and as a subject of pedagogical activity thus giving this identity social meaning. Emphasis is placed on the function of the alignment mechanism between the self and the performed pedagogical activity, including evaluation of its success and satisfaction, which is fulfilled by professional identity. The article highlights that professional identity is a dynamic process realized through interactions between the teacher as a subject of professional engagement, possessing a unique inner world, other participants of pedagogical interaction, including administrators, colleagues and students, and the contextual conditions of professional practice. It is underlined that improvement of existing or formation of new professional identities constitutes a path toward self-development and self-actualization within the profession, whereas denial of this strategy leads to professional burnout, internal conflicts and neuroticism.

Keywords: identity; professional identity; teacher identity; identity system; self-actualization.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] O. Petrunko, «Utvorennia novykh identychnosti v protsesi adaptatsii osobystosti do travmivnykh podii zhyttia», Vcheni zapysky Universytetu «KROK», № 4(72), s. 165–174, 2023. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2023-72-165-174> (in Ukrainian).
- [2] E. H. Erikson, Identity: Youth and Crisis. New York, USA : W. W. Norton & Company, 1968. (in English).
- [3] A. H. Maslow, Motivation and Personality. New York, NY, USA : Harper and Row, 1954. (in English).
- [4] C. Rogers, On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Boston : Houghton Mifflin, 1961. [Online]. Available: <https://is.gd/3BBUac> Application date: January 05, 2025. (in English).
- [5] E. L. Shostrom, «Self-Actualization: A Scientific Ethic», The Counseling Psychologist, vol. 4, is. 2, pp. 29–35, 1973. <https://doi.org/10.1177/001100007300400211> (in English).
- [6] T. M. Tytarenko, Zhyttievyyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti. Kyiv, Ukraina : Lybid, 2003. ISBN 996-06-0280-4. (in Ukrainian).

- [7] E. T. Canrinus, M. Helms-Lorenz, D. Beijaard, J. Buitink, & A. Hofman, «Self-efficacy, job satisfaction, motivation and commitment: Exploring the relationships between indicators of teachers' professional identity», *European Journal of Psychology of Education*, vol. 27, pp. 115–132, 2012. <https://doi.org/10.1007/s10212-011-0069-2> (in English).
- [8] M. C. Pennington, & J. C. Richards, «Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors», *RELC Journal*, vol. 47, is. 1, pp. 5–23, 2016. <https://doi.org/10.1177/0033688216631219> (in English).
- [9] J. Sachs, «Teacher professional identity: Competing discourses, competing outcomes», *Journal of Education Policy*, vol. 16, is. 2, pp. 149–161, 2001. <https://doi.org/10.1080/02680930116819> (in English).
- [10] C. Beauchamp, & L. Thomas, «Understanding teacher identity: An overview of issues in the literature and implications for teacher education», *Cambridge Journal of Education*, vol. 39, is. 2, pp. 175–189, 2009. <https://doi.org/10.1080/03057640902902252> (in English).
- [11] O. Petrunko, «Reliatsiyni pidkhid yak perspektyvnyi napriamok doslidzhennia ta korektsii perfektsiinoi motyvatsii», *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, № 1(77), s. 432–440, 2025. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-77-432-440> (in Ukrainian).
- [12] V. Liaudanske, «Self-reflection as a tool of professional identity formation of future pedagogues», *Humanities Studies*, vol. 9(86), pp. 91–100, 2021. <https://doi.org/10.26661/hst-2021-9-86-10> (in English).
- [13] T. Datsenko, «Psykhologichna kompetentnist uchyteliv u konteksti novoho profesiinoho standartu: vyklyky ta mozhlyvosti rozvytku», *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, № 4(76), s. 345–350, 2024. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-76-345-350> (in Ukrainian).

Reviewed April 30, 2025
Published May 22, 2025

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

© Olha Petrunko, 2025; © Tetiana Datsenko, 2025